

Als taalgebruiker zijnde voel je zoiets meteen aan

Onuitgesproken verbanden in de taal

Wat zeg je met de zin ‘Van oorsprong journalist, werkte hij later in de reclamewereld’? Alleen dat hij eerst journalist was en daarna in de reclamewereld terecht kwam? Of zeg je meer? Constructies als deze blijken verrassend veel onuitgesproken verbanden te kunnen herbergen.

Peter-Arno Coppen

“Als Marokkaan kom ik graag bij de mensen thuis.” Met deze inmiddels beroemde zin opende cabaretier Najib Amhali in 1998 zijn debuutvoorstelling. Daarmee verwees hij naar een bekende tv-reclame uit die tijd, waarin Johnny Kraaijkamp jr. altijd begon met de zin: “Als Victoria Vesta-adviseur kom ik graag bij de mensen thuis.” Die verwijzing was vooral zo grappig omdat Amhali op deze manier een bijna beroepsmatig verband suggereerde tussen zijn landsaard en het feit dat hij graag bij mensen over de vloer kwam. Wie zijn latere werk een beetje kent, begrijpt dat hij hiermee het cliché van de criminele Marokkaan op de korrel nam.

Het interessante van deze grap is dat het effect voornamelijk in de talige constructie zit. Om het verband te suggereren is het niet voldoende om *Marokkaan* en *graag bij de mensen thuis komen* in een zin bij elkaar te zetten. Immers, in een woordvolgorde als ‘Ik kom graag als Marokkaan bij de mensen thuis’ verdwijnt het hele verband, en in ‘Ik kom als Marokkaan graag bij de mensen thuis’ en ‘Ik kom graag bij de mensen thuis als Marokkaan’ is het verband veel zwakker, of afhankelijk van de manier waarop je het uitspreekt. Alleen in de volgorde van de oorspronkelijke zin staat het verband op de voorgrond.

■ KENNIS VAN DE WERELD

Wat is dat voor een verband dat je met die constructie uitspreekt? Dat kan eigenlijk van alles zijn. Zo kun je een oorzakelijk verband bedoelen (‘Als prof-

“Als Victoria Vesta-adviseur kom ik graag bij de mensen thuis”: opening van een beroemd reclamefilmpje.

sporter heb je een goede conditie’), maar ook een redengevend verband (‘Als journalist ben je taalvaardig’), of een motiverend verband (‘Als student maak je liever geen spelfouten’).

Welk verband je precies begrijpt, is sterk afhankelijk van je kennis van de wereld. Wij weten dat professioneel sporten vaak de oorzaak is van een goede conditie (want profsporters werken over het algemeen aan hun conditie). En het feit dat journalisten veel met taal bezig zijn, is een goede reden om te veronderstellen dat ze taalvaardiger zijn dan andere mensen. Misschien is het zo dat ze taalvaardiger zijn als gevolg van het feit dat ze journalist zijn, maar het kan ook zijn dat ze journalist zijn omdat ze meer affiniteit met taal hebben. En studenten maken liever geen spelfouten omdat ze daarop afgerekend worden. Dat is meer een motief dan een reden of oorzaak.

Het kan allemaal nog algemener. Met de zin ‘Als student woonde hij op kamers’ zeg je alleen maar dat hij op kamers woonde toen hij student was. Dat is dus alleen een verband in de tijd. Dit verband dringt zich waarschijnlijk op door het gebruik van de verleden tijd in combinatie met het feit dat op kamers wonen iets is wat je gewoonlijk alleen in een bepaalde periode van je leven doet. Voor zo’n verband in de tijd is alleen een verleden tijd of alleen zo’n tijdelijke gebeurtenis niet voldoende. Bij

‘Als student was hij intelligent’ heb je toch weer een soort redengevend verband, en bij ‘Als student woont hij op kamers’ suggereer je dat studenten gewoonlijk op kamers wonen.

■ ‘PAS OPI!’

Zo’n constructie met een vooropgeplaatste *als*-bepaling heeft dus geen heel specifieke betekenis. Hij zegt alleen maar: ‘Pas op, er is een verband!’ Wat dat verband precies is, kun je dan uit de context afleiden.

Het hoeft trouwens niet altijd een *als*-bepaling te zijn. Het kan ook zonder *als* en met een tegenwoordig deelwoord erbij (‘Burgemeester van Nijmegen zijnde, was zij op elke vergadering in de regio aanwezig’). Zelfs de combinatie komt voor: ‘Als gezonde jongen zijnde doe je zoiets niet.’ Die combinatie is het mikpunt van taalkritiek (omdat *én als én zijnde* dubbelop zou zijn), maar dat is een andere kwestie. De betekenis is duidelijk.

Je hebt ook nog gevallen waarin *als* is vervangen door een extra bepaling: ‘Van oorsprong journalist, werkte hij later in de reclamewereld.’ In deze zin zie je hetzelfde algemene verband, dat hier sterk de richting op gaat van een verband in de tijd: hij was eerst journalist en later werkte hij in de reclamewereld. Maar afhankelijk van je opvattingen over de relatie tussen de journalistiek en de reclamewereld is er ook een interpretatie mogelijk dat hij de reclamewereld in ging